jo P priestato pamatai, priglausti prie vienuolyno sodo tvoros. Daugiau nei 3,7 m ilgio, 60 cm pločio pamatas mūrytas iš gelsvos ir rausvos molio masės 32–35x16–17x6 cm dydžio plytų, rištų šviesiai pilkos spalvos kalkių skiediniu. Tranšėjos 1 atkarpose A12–A17 tirti XX a. 4 dešimtmečio (1932–1938 m.) tvoros ir antro aukšto terasos kolonų pamatai, priglausti prie Vaikelio Jėzaus prieglaudos pastato. Kolonos pamatas lietas naudojant medinius klojinius, įvairaus dydžio akmenis ir betoną, viršutinėje centrinėje jos dalyje išlikusi 50x50 cm dydžio gelžbetoninės kolonos apatinė dalis su geležinės armatūros strypais. Antras tokio paties dydžio kolonos pamatas rastas tiriant tranšėjos atkarpą A1 XX a. II pusės duobėje.

XVII–XVIII a. sluoksniuose rasta to meto būdingos buitinės keramikos, plokštinių krosnių koklių, padengtų žalios arba baltos ir mėlynos spalvos glazūra, puoštų tęstiniu gvazdikų, augaliniu ornamentu, fragmentų, pavienių dubeninių koklių keturkampe anga fragmentų. Seniausia Zigmanto Vazos 3 grašių moneta (3:4 pav.) surasta viename sluoksnyje su Vokietijos 1942 m. pfenigiu. Tą patį galima pasakyti apie kitas XVII–XIX a. monetas, kurios rastos XX a. supiltinio pobūdžio sluoksniuose. Subačiaus gatvės sklypų 20, 22 V, Š ir R pakraščiuose ir Subačiaus gatvės važiuojamoje dalyje vertingas kultūrinis sluoksnis sunaikintas XX a. statybų ir tiesiant požeminius inžinerinius tinklus.

Subačiaus St. 20, 22

The development of the plots at Subačiaus St. 20, 22 during the 18th–20th centuries is well reflected in the plans of the city of Vilnius (Fig. 1) and in written sources. In 2019, 924.45 m^2 were surveyed and 93.75 m^2 excavated on these plots and in the carriageway of Subačiaus Street. The investigation yielded 60 small finds, including 34 late 16th – mid-20th-century coins, and 366 15th–18th-century finds (Fig. 3). Stone-paved surfaces from the late 18th – early 20th century and the mid-20th century as well as fragments of late 18th – early 19th century (1787–1818), second half of the 19th century (early 20th century?) (1855–1928), and 1930s (1932–1938) masonry structures were discovered (Fig. 2). At many places the valuable cultural layer had been destroyed through construction work and the laying of underground utility networks in the 20th century. Undisturbed valuable 16th–18th-century layers survived only in the NW (inner courtyard of the shelter) and SE (under the paving of Subačiaus Street) parts of the territory.

Algirdas Kalinauskas,
Ignas Sadauskas

Reformatų skveras

2019 m. birželio–rugpjūčio mėnesiais KPIP atliko detaliuosius tyrimus Reformatų skvero teritorijoje Vilniuje, kurioje vykdyti Reformatų sodo ir atkūrimo projekto darbai. 1582 m. Eustachijus Valavičius sklypą aptariamoje vietovėje padovanojo evangelikų reformatų špitolei ir kapinėms. 1625–1626 m. sinodo sąskaitose minima, kad statoma kapinių tvora turi būti ne žemesnė nei 3 sieksniai. Dėl nesutarimų su katalikais 1640 m. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Vladislovas Vaza pasirašė dekretą, kuriuo evangelikai reformatai buvo iškelti už Vilniaus miesto sienos ribų. Anksčiau dovanotame sklype jie įkūrė savo kapines bei iki 1651 m. pastatė pirmąją medinę bažnytėlę. Per karą su Maskva ji sudegė, kaip ir kiti teritorijos pastatai. 1668 m. teismo komisija konstatavo, kad reformatų valdos pastatai visiškai sugriauti. 1672 m. reformatų valdos gerokai

išsiplėtė, kai K. Radvilaitė padovanojo 3 sklypus reformatams. Sudegę pastatai buvo atstatyti, nauja bažnyčia buvo iš mūro ir medžio (greičiausiai fachverko stiliaus). 1682 m. kapines nusiaubė Akademijos auklėtiniai, bažnytėlė buvo sugriauta. Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Jonui Sobieskiui leidus, reformatai apie 1690 m. atstatė medinę bažnyčią ir sutvarkė kapines. Valda perimetru apstatyta mūriniais ir mediniais pastatais, rasta vietos dvasininkų namui, vežiminėms, špitolei. 1715 m. miesto sąrašuose už Trakų vartų minimi 8 nameliai ir 5 tušti sklypai bei reformatų konsistorijos pastatai, o inventoriuje užrašyta, kad reformatų skveras kvadrato formos ir aptvertas mūrine tvora. Praėjus beveik šimtmečiui nuo kapinių įkūrimo, 1731 m. reformatams buvo įsakyta iškelti kapines toliau, tačiau tai nebuvo įvykdyta ir kapinės čia veikė iki 1830 m., kai buvo perpildytos. 1756 m. minimi 4 sklypai šalia bažnyčios. XVIII a. II pusėje kaimyninė Rajeckių valda atiteko dominikonams. Kapinėse 1777 m. pastatyta Šreterių šeimos mauzoliejinė koplyčia. 1809 m. dominikonai reformatams perleido dalį savo sklypo V dalyje. 1831–1833 m. J. Kurnatovičius sudarė detalų reformatų valdos inventorių. Dabartinė priešais Reformatų parką esanti klasicizmo stiliaus Reformatų bažnyčia pastatyta 1835 m., tad iki tol kapinėse stovėjusi medinė bažnyčia buvo nugriauta. XX a. pradžioje vystantis pramonei ir gamybai, dabartinio sodo teritorijos PR dalis buvo išnuomota ir 1910 m. pagal Vaclovo Michnevičiaus projektą prie Pylimo gatvės buvo pastatytas sandėlis ir prekybos paviljonas. Statiniai sudegė 1944 m., kai vokiečiai padegė šalia Sinodo buvusią knygrišyklą, o liepsnos persimetė į biblioteką ir paviljonus. 1950–1958 m. po karo apleisti ir apdegę pastatai po truputį nuardyti. Valant skverą prie Pylimo gatvės po karo stovėjusi apgriuvusi konsistorijos fasadinė siena su nuostabiu rokoko stiliaus fasadu buvo nugriauta. Bene labiausiai kapinės pertvarkytos tarybiniu laikotarpiu – 1983 m. jos buvo galutinai uždarytos. Teritorijos vaizdas visiškai pasikeitė pastačius paminklą, skirtą tarybiniams partizanams ir pogrindininkams.

Skverą ir jo artimiausią aplinką ne kartą tyrinėjo archeologai. 1979 m. L. Dzikas atliko žvalgymus skvere ir J. Basanavičiaus g. 7. Jis žvalgė kanalizacijos trasą, iš viso 350 m^2 plotą. Žemės kasimo darbai vykdyti iki 3,5 m gylio. Užfiksuotas iki 3,2 m storio kultūrinis sluoksnis su pavienėmis XV–XVI a. keramikos šukėmis. Atidengti XVII a. barokinio užstatymo fragmentai – buvusios reformatų konsistorijos pastato liekanos (*LIIR*, f. 1, b. 716). 1980 m. G. Vaitkevičius tęsė žvalgymus J. Basanavičiaus g. 7 – žvalgė apie 152 m^2 plotą, užfiksavo XVII a. kultūrinio sluoksnio horizontą, apatiniai sluoksniai nedatuoti (*LIIR*, f. 1, b. 854). 1991 m. V. Vainilaitis atliko žvalgomuosius tyrimus Pylimo g. 7, ištyrė 8 šurfus. Užfiksuotas iki 3 m storio XVI–XX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis, atidengti kapinių koplyčios sienos ir grindinio fragmentai bei žmogaus palaidojimas (*LIIR*, f. 1, b. 2023). 1992 m. G. Stankevičius atliko žvalgomuosius tyrimus J. Basanavičiaus g. 9 – ištyrė 5 šurfus, užfiksavo iki 2,5–3,5 m storio daugelyje vietų suardytą ir supiltinį kultūrinį sluoksnį. Tik perkasoje 2 aptiktas nesuardytas supiltinis sluoksnis su negausiais XVII a. II pusės radiniais (*LIIR*, f. 1, b. 1929). Tais pačiais metais archeologas T. Poška atliko žvalgomuosius tyrimus Pylimo g. 7 – ištyrė 5 šurfus ir 2 perkasas, iš viso 31 m^2 plotą. Užfiksuotas XVII–XIX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Atidengti grindinio fragmentai ir žmogaus kapas (*LIIR*, f. 1, b. 1953). 1998 m. V. Daminaitis atliko žvalgomuosius tyrimus K. Kalinausko g. 2 ir 4. Jis ištyrė 3 šurfus, iš viso 12 m^2 plotą, užfiksavo iki 2,7–3,2 m storio XIX–XX a. datuojamą kul-

tūrinį sluoksnį, aptiko pavienių XVII–XIX a. radinių (*LIIR*, f. 1, b. 3064). 1999 m. S. Sarcevičius atliko žvalgomuosius tyrimus Pylimo g. 7A – ištyrė 6 šurfus, iš viso 24 m² plotą, užfiksavo apatinį kultūrinio sluoksnio horizontą, susiformavusį XVI a. II pusėje – XVII a. pradžioje, atidengė XVII a. II pusės – XIX a. mūrinio užstatymo fragmentus (*LIIR*, f. 1, b. 3365). Intensyviai tyrinėta ir XXI a.: 2003 m. L. Kvizikevičius (*ATL 2003 metais*, 2004, p. 202–203), 2006 m. T. Poška (*ATL 2006 metais*, 2007, p. 379–381), 2011 m. L. Girlevičius (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 642), 2012 m. D. Antropikaitė (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 457–460) ir P. Vutkinas (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 531–533), 2014 m. M. Grikpėdis (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 374–381), 2015 m. P. Vutkinas (*LIIR*, f. 1, b. 7687), 2017 m. A. Šležas (*LIIR*, f. 1, b. 8402), 2018 m. E. Songaila (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 263–267).

2019 m. atliekant detaliuosius tyrimus skvero Š ir P dalyse suprojektuotų įrengti infiltracinių tranšėjų (kasečių) bei lietaus nuotekų ir vandentiekio tinklų trasos vietose, iki projektinio gylio arba iki įžemio ištirtos 4 perkasos, iš viso 479,3 m² plotas. Užfiksuotas mažiausiai 1,2–5,1 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio chronologija apima XV a. – XX a. pabaigą. ***Perkasa 1*** (82,5 m² plotas) tirta skvero P dalyje. Visame perkasos plote iki 1,4–1,6 m gylio fiksuoti permaišyti, supiltiniai arba vėlyvi sluoksniai. Po jais tirti juodos ir pilkos žemės su statybinėmis griuvenomis sluoksniai, pagal aptiktus radinius datuojami XVIII a. II puse. Horizontai ryškiai žemėjo P–PV kryptimi, todėl spėjama, kad tai užpiltos griovos vieta (1 pav.). Gausios griuvenos leidžia teigti, kad šioje vietoje galėjo būti paskleistas gruntas po netoliese stovėjusių reformatų posesijos pastatų statybos, rekonstrukcijos ar griovimo darbų. Giliau kasti juodos ir pilkos žemės su smėlio bei žvyro

1 pav. Perkasos 1 ir 2 iš viršaus. I. Sadausko nuotr.
Fig. 1. Trenches 1 and 2, as seen from above

intarpais sluoksniai, kuriuose galbūt vykdyta agrarinio pobūdžio veikla. Pagal aptiktus radinius jie datuojami XVII a. II puse. Po jais tirtas juodos žemės ir smėlio tarpsluoksnių horizontas, pagal aptiktus radinius datuojamas XVII a. I puse. Perkasos Š kampe giliau fiksuotas pilkos žemės ir tamsaus smėlio sluoksnis, pagal aptiktus radinius datuojamas XVI a. Ties projektiniu gyliu nepasiekus įžemio, perkasos PV kampe tirtas 1x1 m dydžio šurfas, kuriame toliau fiksuotas čia buvusios griovos užpylimas XVIII a. II pusėje iki pat 5,1 m gylio. Tyrimų metu perkasos Š ir centrinėje dalyse atidengti 2 ūkinių pastatų iš lauko akmenų ir plytų duženų sudėti pamatų fragmentai, datuojami XVII a. II puse. Vietomis jie rišti rudu moliu. Šios konstrukcijos siejamos su Reformatų valdos ūkine dalimi.

Perkasa 2 (172,4 m^2 plotas) tirta greta perkasos 1. Visame perkasos plote iki 1,5–1,7 m gylio fiksuoti permaišyti, supiltiniai arba vėlyvi sluoksniai. Po jais tirti juodos ir pilkos žemės su statybinėmis griuvenomis sluoksniai, pagal aptiktus radinius datuojami XVIII a. II puse. Horizontai ryškiai žemėjo V–ŠV kryptimi – tai perkasoje 1 tirtos užpiltos griovos tęsinys (1 pav.). Giliau kasti pilkos žemės, smėlio ir rudo molio sluoksniai, pagal aptiktus radinius datuojami XVII a. I puse. Atsižvelgus į jų susiklostymą, susidaro įspūdis, kad šioje vietoje jie paskleisti siekiant nusausinti buvusį žemės paviršių. Tikėtina, kad juose galimai vykdyta menka agrarinio pobūdžio veikla. Po jais tirtas pilkos žemės ir tamsaus smėlio sluoksnis, pagal aptiktus radinius datuojamas XVI a. Tikėtina, kad tai buvęs pirminis šios vietovės žemės paviršius. Ties projektiniu gyliu perkasos R dalyje vietomis nedideliuose plotuose fiksuotas tamsaus smėlio horizontas, kuris preliminariai datuotas XV–XVI a. Tyrimų metu perkasos ŠR pakraštyje viršutiniuose sluoksniuose fiksuoti XIX a. II pusės akmenų grindinio likučiai. Giliau perkasos centrinėje dalyje atidengti ūkinio pastato iš lauko akmenų sudėti pamatų fragmen-

2 pav. Perkasoje 2 atidengti XVIII a. II pusės užstatymo fragmentai. I. Sadausko nuotr.

Fig. 2. Fragments of a second half of the 18th-century structure unearthed in trench 2

tai, datuojami XVIII a. II puse (2 pav.). Vietomis jie rišti rudu moliu. Šalia jų fiksuotos ir to paties laikotarpio akmenų grindinio liekanos. Po jais atidengti ankstyvesnio akmenų grindinio likučiai, datuojami XVIII a. I puse. Tyrimų rezultatai parodė, kad užstatymo fragmentai tęsiasi už ištirtų plotų ribų. Ši konstrukcija siejama su Reformatų valdos ūkine dalimi.

***Perkasa** 3* (182,7 m^2 plotas) tirta skvero Š dalyje. Visame perkasos plote iki 1,1–1,8 m gylio fiksuoti permaišyti, supiltiniai arba vėlyvi sluoksniai. Po jais perkasos V ir ŠR dalyse tirtas pilkos žemės su smėlio intarpais sluoksnis, pagal aptiktus radinius datuojamas XVII a. II puse – XVIII a. Perkasos R dalyje giliau fiksuota apie 8,4x7,5 m dydžio ūkinė duobė (3 pav.). Jos užpilde aptikta daug XVI a. II pusės – XVII a. I pusės radinių ir gyvulių kaulų. Pagal tai ši duobė datuojama XVII a. I puse. Jos apačia pasiekta apie 4,2 m gylyje. Taip pat perkasos R pakraštyje greta tirtos ūkinės duobės fiksuotas fragmentiškai išlikęs pilkos žemės ir tamsaus smėlio sluoksnis, pagal aptiktus radinius datuojamas XVI a. Tyrimų metu perkasos Š dalyje atidengti ūkinio statinio mūrinio pusrūsio fragmentai, datuojami XVIII a. II puse. Plytos rištos kalkiniu skiediniu. Spėjamos pusrūsio patalpos viduje fiksuotos to paties laikotarpio smulkių akmenų grindinio liekanos. Tyrimų rezultatai parodė, kad užstatymo fragmentai tęsiasi už ištirto ploto ribų.

Perkasa 4 (41,7 m^2 plotas) tirta greta perkasos 2. Didžiojoje perkasos dalyje iki projektinio gylio fiksuoti permaišyti, supiltiniai arba vėlyvi sluoksniai. Tik perkasos P dalyje 1,4–1,5 m gylyje pasiektas archeologinio sluoksnio paviršius, kuris pagal aptiktus radinius datuojamas XVIII a. II puse.

Taip pat siekiant patikrinti visą kultūrinio sluoksnio storį ir įžemio slūgsojimo gylį perkasų 1 ir 2 vietoje, kuriose tyrimai vykdyti iki projektinio gylio, atlikti 24 gręžiniai kalamuoju gruntotraukiu. Jų rezultatai parodė, kad įžemis minimoje vietoje slūgso mažiausiai apie 3,5–6 m gylyje. Panašu, kad šios perkasos tirtos neaiškios paskirties gilioje griovoje, kuri XVIII a.

3 pav. Perkasa 3 iš ŠR. A. Kalinausko nuotr.
Fig. 3. Trench 3, as seen from the NE

4 pav. XIV a. pabaigos – XV a. liejimo forma papuošalų gamybai. A. Kalinausko nuotr.

Fig. 4. A late 14th–15th-century casting form for the production of ornaments

0 3 cm

0 3 cm

5 pav. XIV–XV a. smeigtukas. A. Kalinausko nuotr.

Fig. 5. A 14th–15th-century pin

0 5 cm

6 pav. XVII–XIX a. ornamentuotos molinės pypkės. A. Kalinausko nuotr.

Fig. 6. A 17th–19th-century decorated clay pipe

0 5 cm

7 pav. XVIII–XIX a. titnaginiai muškietų skiltuvai–muštukai. A. Kalinausko nuotr.

Fig. 7. 18th–19th-century musket a flintlock flint

0 3 cm

8 pav. Monetos: 1 – 1378–1419 m. Vaclovo IV Prahos grašis; 2 – 1754 m. Septynių Jungtinių Nyderlandų Provincijų Respublikos dukatas. A – aversas, R – reversas. A. Kalinausko nuotr.

Fig. 8. Coins: 1 – 1378–1419 Wenceslaus IV Prague groat; 2 – 1754 Republic of the Seven United Netherlands ducat. A – obverse, R – reverse

II pusėje galutinai užpilta tiek atvežtiniu, tiek šioje vietovėje iškastu gruntu.

Tyrimų metu surinkta didelė archeologinių radinių kolekcija – tai XV–XX a. buitinės keramikos šukės, stiklo dirbiniai, XV–XVIII a. neglazūruotų bei dengtų įvairiaspalve glazūra dubeninių, kampinių, karnizinių, plokštinių ir puodyninių koklių fragmentai, įvairių čerpių dalys. Iš gausybės individualių radinių išsiskyrė XIV a. pabaigos – XV a. liejimo forma papuošalų gamybai (4 pav.), XIV–XVI a. adiklis, arbaleto antgalis ir smeigtukas (5 pav.), XVI–XVIII a. papuošalų fragmentai, XVII–XIX a. molinės ornamentuotos pypkės (6 pav.), XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios Napoleono Didžiosios armijos kareivių aprangos ir ekipuotės dalys, titnaginiai muškietų skiltuvai–muštukai (7 pav.), daug muškietų švininių šratų, žirgo pakinktų dalys ir XVIII–XIX a. medalikėliai su šventųjų atvaizdais. Rasta nemažai įvairių plombų, iš kurių išsiskyrė XVII a. Anglijos karalystės pirklio plomba ir XVII a. vidurio audeklo plomba iš Liovenbergo Silezijoje. Iš viso rastos 142 XIV a. pabaigos – XX a. monetos, iš kurių retesnės 1378–1419 m. Vaclovo IV Prahos grašis, 1492–1501 m. Jono Albrechto pusgrašis, 1632–1633 m. Karolio I Škotijos ternaras ir 1754 m. Nyderlandų Provincijų Respublikos dukatas (8 pav.). Iš viso inventorintas 2691 radinys. Jie perduoti LNM.

Reformatų Square

In 2019, four trenches (a total of 479.3 m^2) were excavated at the site of planned leach lines (soakaways) as well as storm drains and water supply networks in Reformatų Square. A cultural layer at least 1.2–5.1 m thick and dating to the 15th – late 20th centuries, was recorded. Trenches 1 and 2 identified the site of a ditch filled in the second half of the 18th century (Fig. 1). The fill contained construction rubble, which could allow one to assert that some of the soil scattered after the construction of the buildings on the nearby property of the Reformed Church could have ended up at this site. The lower horizons of the cultural layer formed during the 15th–17th centuries. Foundation fragments from outbuildings dating to the second half of the 17th – second half of the 18th century were unearthed (Fig. 2). Two levels of 18th-century stone paving were recorded beside them. These constructions are connected with the service area of the Reformed Church's property. A first half of the 17th-century storage pit with a large quantity of finds and animal bones was excavated in trench 3 (Fig. 3). The lower horizons of the cultural layer formed in the 16th and the second half of the 17th-18th centuries. Fragments of a masonry semi-basement of a second half of the 18th-century service building were unearthed with stone paving in a supposed inner room. In an effort to check the entire thickness of the cultural layer, 24 boreholes were made and the result showed that sterile soil at the site of trenches 1 and 2 lie at a depth of at least about 3.5–6 m. The investigation yielded a large collection of 14th–20th-century finds: sherds of household pottery, fragments of various stove tiles, a casting form for the production of ornaments (Fig. 4), a crossbow bolt head, a pin (Fig. 5), some Napoleonic army gear, decorated pipes (Fig. 6), musket flintlock flints (Fig. 7), ornament fragments, small medals, seals, and 142 coins (Fig. 8).

Dalia Ostrauskienė,
Vida Indrulėnaitė,
Tadas Šimanauskas

Pilies gatvė 36

Pilies g. 36 vidiniame kieme, šalia Rusų g. 1 esančio pastato vykdytų pamatų hidroizoliacijos darbų vietose bei tiesiant naują elektros kabelį buvo atlikti archeologiniai tyrimai. Detaliųjų tyrimų metu ištirtos 3 perkasos, bendras 56,49 m^2 plotas. Žvalgomųjų tyrimų metu ištirti du bendro 4 m^2 dydžio šurfai. Žvalgytos dvi bendro 32,4 m^2 ploto tranšėjos.

Arčiausiai tirtos vietos, Pilies g. 36 vidiniame kieme, šalia Rusų g. 1 pastato, 2019 m. A. Kalėjus vykdė žvalgymus. Jis 3,8 m ilgio, 1,1 m pločio iškasoje iki projektinio 1,8 m gylio fiksavo pilkos spalvos XX a. II pusės – XXI a. pradžios permaišytą gruntą su pavieniais XX a. radiniais, įžemio nepasiekė. 2002 m. Literatų g. 7 archeologinius tyrimus atlikęs A. Vaicekauskas vertingo sluoksnio irgi nerado (*ATL 2002 metais*, 2003, p. 349).

Perkasa 1 formuota palei Rusų gatvės pastato 1 ŠV sieną, Tirtame 13 m^2 dydžio plote 20–30 cm gylyje atidengtas galbūt XIX a. suformuotas akmenų grindinys. Iki tirto 1 m gylio fiksuotas piltinės kilmės pilkos spalvos grunto sluoksnis su negausiomis griuvenomis. 60 cm gylyje atidengta rausvos spalvos plytų eilė datuota XVIII–XIX a. Plytos buvo su pirštų braukomis ir tarpusavyje nežymiai surištos rišamąja medžiaga – moliu. Visa ši fragmentiškai atidengta konstrukcija labiausiai primena kokio nors buvusio laikino pastato ar priestato